

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI ILMIY AXBOROTI

Научный вестник Бухарского государственного университета
Scientific reports of Bukhara State University

3/2025

E-ISSN 2181-1466

9 772181 146004

ISSN 2181-6875

9 772181 687004

@buxdu_uz

@buxdu1

@buxdu1

www.buxdu.uz

3/2025

MUNDARIJA *** СОДЕРЖАНИЕ *** CONTENTS		
ADABIYOTSHUNOSLIK *** LITERARY CRITICISM *** ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ		
Adizova O.I., Istamova U.R.	Ertaklar - xalq og‘zaki badiiy ijodining bebaho merosi	3
Kayumov N.N.	O‘rta asrlar she’rshunosligida tashxis badiiy san’atining nazariy xususiyatlariga doir qarashlar	9
Maxmudova M.M.	Y.V.Gyotening “G‘arb-u sharq” devoni tarjimasi S.S.Buxoriy talqinida	14
Ahatova D.D.	Omon Muxtor hikoyalarida davr tasviri ifodasi	18
Ganiyeva O.Kh., Ahmedova A.A.	“The dew breaker”asarida olam va odam munosabatlarining badiiy ifodasi	22
Beknazarova G.Q.	Chingiz Aytmatov ijodida bola obrazi	26
Nazarova G.P., Davronova R.A.	Comparative analysis of the novel “a thousand splendid suns” and its translations into russian and uzbek languages	30
Farmonova M.F.	Badiiy matn va kitobxon munosabati: qayta o‘qish yoki dekonstruksiya strategiyasi	34
Hamroyeva L.Z.	Pirimqul Qodirovning "Yulduzli tunlar" romanidagi ko‘chimlar va stilistik jihatlari	38
Izamova N.O‘.	Detektiv adabiyot: tarixi, evolyutsiyasi va zamonaviy talqini	42
Jabborova D.Sh.	A comparative analysis of the concepts of “beauty” and “ugliness” in english and uzbek languages	49
Jamilova B.S., Sattorova M.Sh.	R.Kiplingning “Gunga din” she’riy balladasidagi lingvokulturemalar tahlili	54
Jumanova O.S.	Ingliz va o‘zbek lirikasida Saroymulxonim siymosi: tarixiy haqiqat va badiiy talqin	61
Kaxarova M.Y.	Abdulla Qahhorning “Sinchalak” qissasidagi lingvopoetik xususiyatlar	66
Niyazova M.Kh., Saidova D.Z.	An analysis of the challenges faced by american youth in Jack London’s “Martin Eden”	70
Radjabov R.R., Karimova M.I.	XVII asr fransuz adabiyotida asosiy oqimlar	74
Ravshanova G.Q.	Hajviy she’rlarda davr ziddiyatlari talqini	78
Bekova N.J., Xolmurodova G.Q.,	Bobur ijodida Xo‘ja Axror Valiy obrazi	82
Хажиева Ф.М., Рахимова Ш.Р.	Роль фрагментированной личности в романе	86

“THE DEW BREAKER” ASARIDA OLAM VA ODAM MUNOSABATLARINING BADIY IFODASI

Ganiyeva Orzigul Khayriddinovna,

Buxoro davlat universiteti dotsenti, PhD

o.x.ganiyeva@buxdu.uz

Ahmedova Aziza Azamat qizi,

Buxoro davlat universiteti magistratura talabasi

a.a.axmedova1@buxdu.uz

Annotatsiya. Ushbu maqolada Edvidj Dantiket AQSh ko'pmadaniyatli adabiyotining yetakchi vakillaridan biri sifatida, *The Dew Breaker* romani orqali inson ruhiyatining murakkabligini chuqur tahlil qilish orqali psixologik travmalar va shaxsiy tarixning inson hayotidagi ta'sirini yoritib beradi. Muallif asarda Gaitidan AQSHga ko'chib kelgan insonlarning hayoti va shaxsiy tajribalarini yoritish bilan birga, o'tmishdagi azobli voqealar ularning ruhiyatida qanday iz qoldirganini, og'ir ruhiy travmalar haligacha ular bilan yashashi va hech qachon ularni tark etmasligi haqida fikr yuritiladi. Romanda xarakterlar o'z ruhiy jarohatlari bilan kurashib, yangi hayotga moslashishga intilishadi va shu orqali inson psixologiyasidagi ichki kurash va ziddiyatlarni ochib beradi.

Kalit so'zlar: diasporik tajribalar, Duvalier rejimi, travmatik realizm, ijtimoiy adolat, muhojirlik, paramilitar kuchlar, realistik uslub, inson psixologiyasi.

«ПРЕКРАЩАТЕЛЬ РОСЫ» АСАРИДА ОЛАМ ВА ОДАМ МУНОСАБАТЛАРИНИНГ БАДИЙ ИФОДАСИ

Аннотация. В этой статье Эдвидж Дантика рассматривается как один из ведущих представителей многокультурной литературы США. Через роман **The Dew Breaker** автор глубоко анализирует сложность человеческой психики, освещая влияние психологических травм и личной истории на жизнь человека. В произведении не только рассказывается о жизни и личном опыте эмигрантов из Гаити в США, но и рассматривается, какой след оставляют болезненные события прошлого в их сознании, как тяжелые душевные раны продолжают жить вместе с ними и никогда их не покидают. В романе персонажи борются со своими психологическими травмами, стремясь адаптироваться к новой жизни, и через это раскрываются внутренние противоречия и борьба в человеческой психологии.

Ключевые слова: Диаспорный опыт, режим Дювалье, травматический реализм, социальная справедливость, миграция, парамилитарные силы, реалистический стиль, человеческая психология.

THE ARTISTIC EXPRESSION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE UNIVERSE AND HUMANS IN “THE DEW BREAKER”

Abstract. This article presents Edwidge Danticat as one of the leading figures in American multicultural literature. Through her novel **The Dew Breaker**, she deeply analyzes the complexity of the human psyche, shedding light on the impact of psychological trauma and personal history on an individual's life. In the novel, the author not only explores the lives and personal experiences of people who migrated from Haiti to the United States but also examines how painful events from the past leave lasting marks on their psyche, with severe psychological traumas continuing to live with them and never truly leaving. The characters in the novel struggle with their emotional wounds, striving to adapt to a new life, thereby revealing the inner conflicts and contradictions of human psychology.

Keywords: diasporic experiences, Duvalier regime, traumatic realism, social justice, migration, paramilitary forces, realistic style, human psychology.

Kirish E. Dentiket, AQSH ko'p madaniyatli adabiyotiga qo'shgan hissi bilan nafaqat adabiyot, balki ijtimoiy adolat va madaniyatlararo aloqalar masalalariga ham ta'sir ko'rsatgan muhim shaxsdir. Uning asarlari, Gaitiy madaniyati, diasporik tajribalar, ayollarning roli va madaniyatlararo aloqalarni o'rganishda muhim ahamiyatga ega. E. Dentiket, o'zining nozik uslubi va kuchli hikoya qilish qobiliyati bilan, ko'plab o'quvchilarni o'z asarlariga jalb etgan va ularni hayratda qoldira olgan yozuvchidir. Uning asarlari, nafaqat

o'ziga xos madaniyatni, balki insoniyatning umumiy muammolarini ham yoritadi. E. Dentiketning adabiy merosi, AQSH ko'p madaniyatli adabiyotining rivojiga ulkan hissa qo'shib, kelajakdagi avlodlar uchun muhim ilhom manbai sanaladi. E. Dentiket, AQSHdagi gaiti-amerikalik yozuvchi sifatida o'z asarlarida Gaiti tarixini, madaniyatini va diasporik tajribalarni kuchli va ta'sirchan tarzda yoritadi. Uning "The Dew Breaker" romani, 2004 yilda nashr etilib, Gaitidan AQSHga ko'chib kelgan insonlarning hayotini va shaxsiy tajribalarini chuqur tahlil qiluvchi asar hisoblanadi. Ushbu roman, vaqt va xotira, shaxsiy va kollektiv travmalar, shuningdek, qiyinchiliklar va insoniy munosabatlar haqida hayratga soluvchi hikoyalar jamlanmasidir.

Tadqiqot obyekti va qo'llanilgan metodlar. M.R. Bellamy "More than Hunter or Prey: Duality and Traumatic Memory in Edwidge Danticat's "The Dew Breaker" maqolasida 1957-yildan 1971-yilga qadar Gaitida davom etgan sobiq dictator tuzumi hamda uning salbiy oqibatlari, ijtimoiy bo'g'iq muhitning jamiyat a'zolari hayotiga keskin ta'siriga urg'u bergan holda tahlil qiladi [1]. Muallif E. Dentiketning madaniy ta'sir hamda ruhiy jarohatning insonga bir umrlik muhrini tahlilga tortib, asardagi qahramonlar misolida asoslab beradi. "The Dew Breaker" asari, muhojirlik, o'zlik va o'tmish bilan bog'liq travmalarni o'rganadi. Roman, asosan, Gaitidan AQSHga ko'chib kelgan oila va ularning har bir a'zosi orqali ularning o'zaro munosabatlari va hayotidagi qiyinchiliklarini yoritadi. Asarda, Gaiti tarixidagi muhim voqealar va Duvalier rejimi ostida ro'y bergan travmalar personajlar orqali keltiriladi.

Natijalar va tahlil. Asarning markazida, qahramonlardan biri, "Dew Breaker" deb ataladigan sobiq tonton makut (paramilitar kuchlar) a'zosi hisoblanadi. U, o'zining o'tmishi bilan bog'liq qiyinchiliklarga duch keladi va o'zining qilmishlarini to'g'rilashga intiladi. Ushbu shaxs, o'tmishdagi qo'rqinchli voqealar va insonlarga yetkazilgan zarar haqida chuqur o'ylashga majbur bo'ladi.

"The Dew Breaker" asarida ko'plab qahramonlar mavjud bo'lib, ular har biri o'zining shaxsiy hikoyasini va travmalarini o'z ichiga oladi. Asarda keltirilgan qahramonlar orasida Beatrice Saint Fort, uning qizi Aline, va Dew Breaker o'zi mavjud. Har bir qahramon, o'zining shaxsiy tajribasi orqali o'zaro munosabatlar va kelib chiqishi, o'zgarishlari haqida hikoya qiladi.

Beatrice, qizining sobiq rejimga qarshi kurashayotganini bilmasdan, o'z hayoti va o'tmishi haqida fikr yuritadi. U, Gaitida o'tkazgan yillari va uning ta'siri haqida ko'p o'ylaydi. Aline, onasining o'tmishini bilmaydi va uning haqidagi haqiqiy hayotni kashf etishga intiladi. Bu o'zaro munosabatlar, asarda ijtimoiy va siyosiy masalalarni o'rganishga yordam beradi. "We called them choukèt lawoze," Beatrice said, the couch's plastic cover squeaking beneath her. "They'd break into your house. Mostly it was at night. But often they'd also come before dawn, as the dew was settling on the leaves, and they'd take you away. He was one of them, the guard" [2]. Bu parchada Beatrice "choukèt lawoze" degan atamadan foydalanib, qo'riqchi va uning guruhini tasvirlaydi. Ushbu fransuzcha atama, odatda, "shafqatsiz qo'riqchilar" yoki "kechasi ov qiluvchilar" deb tarjima qilinishi mumkin, bu qahramonlarning hatti-harakatlarini anglatadi: ular odamlarga hujum qilish uchun tun yoki tong oldi vaqtlarini tanlashadi. Shu tarzda, yozuvchi voqea sahnasini keskin va tahlikali ohangda aks ettiradi, bu orqali o'quvchiga inson qo'rquvi va zo'ravonlikka duch kelayotgan vaziyatlarning og'irligini his qilish imkonini beradi. Matnda ta'kidlangan "tong oldi vaqti," yoki "shudring tushayotgan payt," tasviri orqali voqeaqa maxsus estetik va hissiy ma'no beriladi.

Beatrice plastik qoplangan divanda o'tirib, so'zlayotganda, bu detallar ham bejiz keltirilmagan. Plastik qoplamasi bilan divan – insonlarning qulay yashash imkoniyatidan mahrumligi va noqulayliklarini anglatadi. Bunday oddiy, ammo aniq detal orqali muallif o'quvchiga Beatrice va boshqa qahramonlarning hayotidagi bezovtalik va xavfli muhitni his qilish imkonini beradi. Bu shuningdek, Beatrice qachonlardir boshdan kechirgan travmalar va ularning hayotida qoldirgan izlari haqida ham bir ishoradir.

Choukèt lawoze qahramonlarning hayotidagi tahdidli mavjudot sifatida tasvirlanadi. Ular "kechasi hujum qilishadi" va "seni olib ketishadi," deyish orqali muallif jinoyatchilikning qanchalik kutilmagan va muqarrar ekanini ko'rsatadi. Bu tasvir o'quvchida Beatrice va uning oilasining doimiy qo'rquv ostida hayot kechirishiga ishora qiladi va bu qo'rquv ularning shaxsiy hayotiga chuqur ta'sir qilganini his qildiradi.

Parcha bevosita o'quvchini travmatik voqea markaziga olib kiradi, ayniqsa "olib ketish" tasviri bilan, bu esa ixtiyoriylik yo'qotilgan vaziyatni va insonni qo'rqituvchi, unga zug'um qiluvchi kuchni anglatadi. Shu bilan birga, parchaning dramatik ohangi o'quvchiga Beatrice hayotida chuqur va o'tkir iz qoldirgan tajribalarning ahamiyatini anglatadi. Bu obraz orqali yozuvchi, jamiyatda mavjud qo'rquv va zo'ravonlik muhitining shaxslar ruhiyatiga qanday salbiy ta'sir ko'rsatishini ochib beradi.

Muallifning bu tasviri travmatik realizm janrining o'ziga xosligini aks ettiradi. Travmatik realizm shaxslar ichki dunyosini, ularning tajriba va his-tuyg'ularini chuqur o'rganishga xizmat qiladi. Ushbu uslubda yozilgan asarlar o'quvchilarni qahramonlar his qilgan hissiy og'irlik va iztiroblarni chuqurroq tushunishga imkon yaratadi. Beatrice ning his-tuyg'ulari, shaxsiy kechinmalari va hayotidagi muhim tafsilotlar muallif tomonidan realistik uslubda keltirilgani uchun o'quvchi bilan hissiy bog'lanish o'rnatadi.

Beatricening hikoyasi va uning “choukèt lawoze” tasviri – bu faqat bir insonning tajribasi emas, balki zo‘ravonlik va u bilan yashashga majbur bo‘lgan jamiyatdagi ko‘pchilik insonlarning o‘xshash hayotiy tajribalarini ifodalaydi. Muallif bu obraz orqali o‘quvchiga o‘z tajribalarini qayta anglashga, ularni hayotiga nisbatan tahlil qilishga zamin yaratadi, travmatik realizm an‘anasi esa bu jarayonda kuchli vosita bo‘lib xizmat qiladi. E. Dentiketning “The Dew Breaker” asarida muhim mavzular orasida travma, o‘zlik, va ijtimoiy adolat masalalari mavjud. O‘tmishdagi travmalar qahramonlarning hayotida doimiy iz qoldiradi va ular o‘zlarini qanday his qilishlariga ta’sir qiladi. Dantiket, shuningdek, Gaitiy va AQSH o‘rtasidagi madaniy aloqalar va muhojirlik masalalarini ham yoritadi.

Dew Breaker – asardagi eng murakkab xarakterlardan biri hisoblanadi. U, sobiq tonton makut a’zosi sifatida o‘tmishdagi qilmishlaridan qochish istagi bilan yashaydi. Dew Breaker, o‘zining o‘tmishini, ya’ni insonlarga qarshi qilingan zulmni inkor etishga harakat qiladi, lekin uning ruhiyati, travma va vinul yozuvlaridan ozod bo‘lishga intilayotgan, lekin davom etayotgan azoblardan qocha olmaydigan inson sifatida namoyon bo‘ladi. U, o‘zining qilmishlaridan, o‘zining ichki qo‘rquvlaridan va o‘zligini qidirishidan qochishga harakat qilsa-da, shaxsiy shafqat va jamoat oldidagi mas’uliyatni his qiladi. “Regrets? Did he have any? What would be the meaning of life, or death, without some lingering regrets? Maybe he shouldn’t have preached those “sermons to the beast”, as he liked to think of them”[3]. Bu parcha insonning o‘z hayotidagi tanlovlari, xatolari va ularni anglash haqidagi ichki savollarni o‘rganadi. Muallif o‘quvchini qahramonning ongidagi murakkab savollarga olib kiradi va “pushaymon bo‘lish” hamda uning hayotdagi o‘rnini yoritishga qaratadi. “Regrets? Did he have any?” kabi qisqa va ta’sirli savollar orqali qahramonning o‘z hayotini sinchkovlik bilan ko‘zdan kechirayotganini sezamiz. Bu savollar insoniyatning umumiy kechinmalaridan biri – hayotimizda qilgan tanlovlarimiz va ularning natijalari ustida chuqur o‘ylashni ifodalaydi. Matnda “hayot yoki o‘limning ma’nosi, pushaymonliksiz, qanday bo‘lardi?” degan savol o‘rtaga tashlanadi. Bu savol qahramonning hayot va o‘lim o‘rtasidagi munosabatga, o‘zi va o‘zi qilgan ishlar o‘rtasidagi ziddiyatga e’tibor qaratadi. Shu tarzda, muallif pushaymonlikning hayot va o‘lim tushunchalariga qanday ta’sir ko‘rsatishi mumkinligini o‘rganadi. Hayotda pushaymonlik qilmaslik, qahramon uchun, yashash ma’nosini yo‘qotish bilan barobar kabi ko‘rinadi. Insonlarning o‘z kechinmalaridan, xatolaridan va o‘tgan tajribalaridan saboq olishlari hayot mazmunining bir qismi sifatida tasvirlanadi.

Asarda, “dew breaker” (shoshilinch qat’iy qaror) atamasi muhim simvol sifatida ishlatiladi. Bu, qahramonning o‘tmishdagi harakatlariga ishora qiladi va uning qilmishlarining oqibatlarini ko‘rsatadi. Ushbu simvol, shuningdek, qahramonlarning o‘zlari va o‘tmishi bilan yuzma-yuz kelishi, shaxsiy kurashlari va o‘zgarishlarini namoyon etadi.

E. Dentiketning uslubi, asar ichida murakkab va nozik tasvirlar, lirik va his-tuyg‘ular bilan to‘la. U, o‘z hikoyalarda ko‘p vaqtni va joyni, o‘zaro munosabatlar va har bir qahramonning ichki holatini aks ettirishga sarflaydi. Bu esa o‘quvchini asar dunyosiga chuqur tortadi.

“The Dew Breaker” asari, turli xil voqealar va hikoyalarni o‘z ichiga oladi, bu esa o‘quvchini qahramonlarning hayoti va his-tuyg‘ulari bilan bog‘laydi. Har bir hikoya, boshqa qahramonlarning fikr va his-tuyg‘ularini aks ettiradi va ularning o‘zaro munosabatlariga yangi nuqtai nazar kiritadi. E. Dentiket, o‘z asarlarida ijtimoiy adolat masalalarini doimiy ravishda ko‘taradi. “The Dew Breaker” asarida, o‘tmishdagi travmalar va ularning ta’siri orqali insonlarning hayotini qanday shakllantirishi ko‘rsatiladi. Ushbu asar, muhojirlik masalalari va inson huquqlari uchun kurashni ham yoritadi.

Xulosa qilib aytganda, The Dew Breaker” romani inson ruhiyatidagi murakkablikni chuqur yoritadigan asar hisoblanadi. E. Dentiket asarda inson psixologiyasi, shaxsiy tarix va travmalar orqali o‘zligini anglash jarayonini o‘quvchiga yetkazishga muvaffaq bo‘ladi. Shaxsiy tarix va o‘tgan tajribalar, inson hayoti va o‘zligini shakllantiruvchi asosiy elementlar sifatida tasvirlanadi. Gaitidan kelgan qahramonlar orqali ularning shaxsiy tarixidagi og‘irlik va azoblar qanday qilib yangi hayotga, yangi imkoniyatlarga intilishlariga xalaqit berishi va ularning o‘zlari bilan kurashini ko‘rsatadi. Bu bilan o‘quvchini inson ruhiyatidagi ziddiyatlar va ichki kurashlarga qiziqitirib, ularni anglashga chorlaydi.

ADABIYOTLAR:

1. *A Companion to Literary Theory*. Edited by David H. Richter. – The USA: John Wiley & Sons Ltd, 2018. – P. 360.
2. *Caruth, Cathy. Unclaimed experience: trauma, narrative, and history*. – B.: John Hopkins University Press, 1996. – P.172.
<https://archive.org/details/unclaimedexperie0000caru/page/n7/mode/2up>
3. *Caruth, Cathy. Trauma: Explorations in Memory*. – B.: The Johns Hopkins University Press, 1995. – P.284.

4. Ganieva Orzigul Khayriddinovna, & Ashurova Nigina Aziz Qizi. (2023). Indirect characterization in Jamaica Kincaid's «MR. POTTER». *International Journal Of Literature And Languages*, 3(12), 51–56. <https://doi.org/10.37547/ijll/Volume03Issue12-10>
5. LaCapra, Dominick. *Writing History, Writing Trauma*. – B.: John Hopkins University Press, 2001. – P.256. <https://archive.org/details/writinghistorywr0000laca>
6. Khayriddinovna G. O. et al. Personal relations in the bridal seamstress story (the dew breaker) by Edwidge Danticat //the theory of recent scientific research in the field of pedagogy. – 2023. – T. 2. – №. 16. – C. 115-117.
7. Khayriddinovna, G. O. "Description of Parental Influence in "East of Eden" by John Steinbeck." *International Journal of inclusive and sustainable education* 1.4 (2022): 94-97.
8. Rothberg, Michael. *Traumatic Realism: the Demands of Holocaust representation*. – M.: University of Minnesota Press, 2000. – P.326. <https://archive.org/details/traumaticrealism0000roth/mode/2up>
9. Sadullaev Feruz Bakhtiyorovich, & Safarova Dildora Kabilovna. (2023). The Literary Significance of "The Jolly Corner" in Henry James's Oeuvre. *Miasto Przyszłości*, 42, 726–729. Retrieved from <https://miastoprzyszlosci.com.pl/index.php/mp/article/view/2172>
10. Sadullaev Feruz Bakhtiyorovich. (2022). Peculiar features of Henry James's early novels. *European Journal of Humanities and Educational Advancements*, 3(12), 36-38. Retrieved from <https://scholarzest.com/index.php/ejhea/article/view/2996>
11. Sadullayev F. B. Inner characterization of the main character in the novel "the wings of the dove" by Henry James //Conferencea. – 2022. – C. 132-135.
12. Caruth, Cathy. *Unclaimed experience: trauma, narrative, and history*. – B.: John Hopkins University Press, 1996. – P.172. <https://archive.org/details/unclaimedexperie0000caru/page/n7/mode/2up>; LaCapra, Dominick. *Writing History, Writing Trauma*. – B.: John Hopkins University Press, 2001. – P.256.